

Безліч цитат присвячено у книзі «Серце віддаю дітям» саме визначенню і призначенню вчителя:

- «Учитель, який хоче мати високі результати навчання, повинен знати стилі пізнання своїх учнів, покладати це в основу організації спільної діяльності педагога і школярів на уроці...Справжній педагог повинен працювати на майбутнє.»

- «Учитель — це перший, а потім і головний світоч в інтелектуальному житті школяра; він пробуджує в дитини жадобу знань, повагу до науки, культури, освіти.»

- «Учителю потрібно трудитися багато років, щоб побачити предмет свого творіння...; нікого так часто не відвідує почуття невдоволення, як учителя; ні в якій праці помилки і невдачі не призводять до таких важких наслідків, як у вчительській. Учителю часто буває ніколи подумати про себе, оскільки він змушений думати про інших, і це для нього не самопожертва, не покірливість долі, а справжнє щастя особистого життя.»

- «Учителю потрібно володіти величезним талантом людинолюбства і безмежною любов'ю до своєї праці й перш за все до дітей, щоб на довгі роки зберегти бадьорість духу, ясність розуму, свіжість вражень, сприйнятливність почуттів — а без цих важливих якостей праця педагога перетворюється в муку.»

Висновки. Загалом вся книга «Серце віддаю дітям» присвячена праці вчителя і навчанню дітей, що повинні пізнати всі радості і незгоди життя, щоб вирости «справжніми людьми». І найліпше це описує автор такими словами: «До хорошого уроку учитель готується все життя», а учня - «Головною потребою кожного школяра мають стати праця, самостійна думка, відкриття істини».

Література.

1. <https://gazeta.ua/articles/history-newspaper/uchni-vasilya-suhomlinskogo-robili-sivalki-ta-viyalki/255723>- "Серце віддаю дітям" надрукували за рік до смерті автора»
2. В. О. Сухомлинський. Вибрані твори: у 5 т. – К.: Радянська школа, 1972.

*Вдовін В. О.,
студентка гр. О-9-8 КМД КНУТД,
керівник Яковенко О.Д.,
викладач КМД КНУТД*

ГУМАНІЗМ ПЕДАГОГІКИ В. О. СУХОМЛИНСЬКОГО

Анотація. У тезах розглядаються гуманістичні аспекти педагогічної спадщини В.О. Сухомлинського. На її основі аналізуються визначені педагогом-новатором умови виховання у дітей сердечності, доброти, чуйності, любові до оточуючого нас світу.

Ключові слова: педагогічна система В.О. Сухомлинського, гуманізм, мистецтво спілкування, мораль, самосвідомість, самореалізація, уроки добра, народна педагогіка.

Вступ. Українська держава досить щедра і багата своїми талантами. Вона подарувала світу відомих діячів, які представляють різні сфери суспільного буття, зокрема педагогіку, історія розвитку якої безпосередньо пов'язана з творчою спадщиною Василя Олександровича

Сухомлинського – провісника педагогіки добра, людяності й любові. В сучасних умовах особливої актуальності набуває педагогіка гуманізму Василя Сухомлинського. Він переконливо доводив, що виховання гуманізму, людяності здійснюється через творення добра. Цій проблемі присвячена переважна більшість праць відомого педагога, вона пронизує всю його педагогічну спадщину.

Метою нашого дослідження є визначення ролі гуманістичних ідей В.О. Сухомлинського у процесі формування духовно багаті особистості, яка з повагою ставиться і до себе, і до інших людей.

Виклад основного матеріалу. Однією з найважливіших рис творчості В.О. Сухомлинського було тонке проникнення в душу молоді людини, яка пізнає світ і утверджує себе в ньому. З цим тісно пов'язані думки педагога про мудру владу наставників, уміння дорожити довірою дитини, оберігати її, бути для неї втіленням добра і справедливості. Це речі, «...без яких учитель може стати хіба що наглядцем, але аж ніяк не вихователем» [1, с. 71]. Педагог для дітей є взірцем, який спонукає їх йти за собою, рівнятися на себе. Він повинен уміти будувати свої стосунки з вихованцями на основі професійного такту, серцевиною якого є повага до особистості дитини. Взаєморозуміння підказує йому вибір оптимальних засобів взаємодії в конкретній ситуації, і від того, який складається клімат в їхніх міжособистісних стосунках, буде залежати результат їхньої співпраці. Така діяльність призведе до плідного пошуку істини, зробить процес навчання й виховання ефективним.

Звертаючись до вчителів, В.О. Сухомлинський писав: «Які б грані людської волі і розуму, серця і мудрості не відкривались у вашій особі перед дитиною: схвалення, похвала, захоплення, гнів, обурення, осуд (так, на ці почуття вихователь теж має право, він – не безплотний ангел), – кожна з цих граней повинна відкриватися на фоні головного – поваги людської гідності, звеличення Людини» [1, с. 36].

Василь Сухомлинський наголошував, що основу виховання мають становити народна педагогіка та загальнолюдські цінності – добро, совість, честь, обов'язок, гідність. Чи не найважливішим засобом виховання він вважав мистецтво спілкування педагога з дітьми.

Людяність, душевність спілкування – ключ, що «відкриває» дитячі та юнацькі серця. Саме завдяки такому спілкуванню діти довіряють педагогу як старшому доброму порадинику, другу.

Чимало праць відомий педагог присвятив ролі слова та значення особистості вчителя для дитини і сформулював вимоги до них. Він радив не робити насильства над душею людини, уважно придивлятися до законів природного розвитку кожної дитини, до її особливостей, нахилів. Місія педагога полягає у тому, щоб бути творцем дитячого щастя, лікарем і зцілителем дитячих душ. Аналізуючи позицію одного з учителів («А якщо я не люблю дітей. Якщо я тільки й зазнаю світлих хвилин, коли їх не чую і не бачу? Що ж, накажете залишити школу і перекваліфікуватись?»), Василь Олександрович у статті «Як любити дітей» однозначно відповідав: «Так, треба залишити школу і здобути іншу спеціальність. Або ж виховати в собі любов до дитини – третього не дано». Почуття любові до дитини великий гуманіст називає «плоттю і кров'ю виховання» як сили, здатної впливати на духовний світ іншої людини, з огляду на що зазначав: «Педагог без любові до дитини – це все одно, що співець без голосу, музикант без слуху, живописець без відчуття кольору» [6, с. 292].

Вчений-педагог закликав учителів уникати озлобленості, грубості, не бути «товстошкірим», бо це негативно позначається на атмосфері та засобах навчання і виховання. У книзі «Серце віддаю дітям» він наголошував: «Найголовніше для вчителя – насамперед бачити дитяче горе, сум, страждання. Бачити і відчувати дитячу душу. В тому, як учитель

ставиться до горя дитини, наскільки здатний він розуміти й відчувати дитячу душу, полягає основа педагогічної майстерності» [5, с. 229].

Гуманність неможлива без чуйності до людини. Кожний, хто вступає в життя, зазначає Василь Олександрович, повинен бути не тільки прекрасним умільцем, майстром, творцем матеріальних цінностей, а й душевною, чутливою людиною. Ніколи не втрачать свого значення слова В.Г. Белінського: «Будемо теслярами, будемо слюсарями, будемо фабрикантами; але чи будемо людьми – ось питання!» [4, с. 193].

На думку В.О. Сухомлинського, зародження у дитячих душах високих моральних, гуманістичних почуттів – любові до своїх батьків, рідних, поваги до людей похилого віку, милосердя до немічних і нещасних сприяють художні твори-мініатюри. На основі художніх творів він радив проводити уроки доброти і людяності. Звертаючись до аналізу багатого педагогічного досвіду та досвіду своїх колег, В.Сухомлинський послідовно розвивав гуманістичну ідею величчя, цінності людини. Він обґрунтовує, якими мають бути почуття – до батьків, рідних, близьких, до інших людей та обов'язок перед ними; любов до Батьківщини, розуміння життя, добра і зла у ньому; виховання високих моральних якостей і норм поведінки, любові до знань, школи, учителя; дружба, любов, сім'я; ставлення до краси в природі, суспільстві.

Гуманістичну основу педагогічної системи Василя Олександровича Сухомлинського становить визнання цінності людини, її індивідуальної свободи та гідності, права на щасливе життя і творчість, створення умов для всебічного гармонійного розвитку кожної особистості. Міцним підґрунтям гуманістичного виховання особистості педагог вважав виховання у кожної дитини поваги до самої себе. На його думку, самоповага – необхідна умова існування особистості, колективу, школи у цілому. Важливу роль у гуманістичному вихованні особистості Василь Олександрович відводив родині. На думку великого педагога, всебічний і гармонійний розвиток можливий лише за умов плідної співпраці, школи і сім'ї, оскільки саме звідси дитина переймає культуру відносин, спілкування, поведінки тощо.

У працях «Павльська середня школа», «Методика виховання колективу» В.О. Сухомлинський рекомендує дбати про те, щоб для дітей дорогими людьми стали мати, батько, бабуся, дідусь, щоб у їхньому духовному житті утвердився культ матері.

Важливим засобом морального виховання дітей Василь Олександрович вважав слово, а мовну культуру людини – дзеркалом духовної культури. Слово – не тільки носій інформації, зазначав він, воно – іскра, від якої розгорається полум'я інтересу, вікно в незвідане, тому має бути яскравим, образним, барвистим і точним. Слово в руках учителя – найтонший і найголовніший його інструмент. Він неодноразово наголошував, що багато шкільних конфліктів, які нерідко закінчуються великою бідною, починаються з невміння учителя спілкуватися з учнями. Обстоюючи високу мовну культуру кожного педагога, Василь Олександрович зазначав, що вихователь має вибирати з мовної скарбниці саме ті слова, що відкривають шлях до людського серця, неповторного, не схожого на інші. Щоб виховувати словами, треба розвивати у вихованців сприйнятливості до слова.

З погляду В.О. Сухомлинського, мова – то бездонна криниця, але треба дбати, щоб вона завжди була чистою і багатство рідної мови було відкрите для дітей з перших кроків їхнього шкільного життя. Його стаття «Джерело невмирущої криниці» – палкий заклик до учителів плекати рідну мову, високо нести слово як могутнє знаряддя освіти й виховання любові до Батьківщини, рідної землі [3, с. 8]. Краса і велич, сила і виразність рідного слова є

найважливішим засобом впливу на дитину, облагородження її почуттів, душі, думок і переживань.

Важливим уроком для нас є висновок видатного педагога про те, що гуманізм полягає не в красивих словах, а у відповідальності, повсякденній реальній роботі зі створення нормальних умов для здорового побуту, навчання, праці, освоєння професії, фізичного зростання і духовного росту молодої людини.

Цей процес триває за наявності двох основ: власних можливостей вихованця та знань і майстерності вихователя. Тільки в таких умовах складається справжня співдружність вихованця і вихователя та вирішуються проблеми успішності і дисципліни. Великий педагог писав про необхідність формування у кожної особистості прагнення розбудувати своє особисте щастя власними силами, досягти життєвого успіху, повною мірою самореалізуватися. Для здійснення цього прагнення в реальному житті, треба озброїти молоду людину провідними життєвими компетенціями та ідеями гуманізму.

Гуманістичне виховання у сучасному виховному процесі має надзвичайно важливе значення. Повноцінне формування особистості не може позитивно реалізовуватися без гуманістичної основи. Сьогодні як ніколи важливо спрямувати дітей і молодь на вибір ідеалів гуманізму та ціннісних орієнтацій у їхньому житті. Всебічне виховання підростаючої особистості в наш час не має сенсу без гуманістичного компонента.

Висновок. З позицій сьогодення очевидно, що Сухомлинський зміг піднятися до рівня світової філософської і педагогічної думки. Взнявши за основу ідеї великих мислителів-гуманістів минулого і джерела народного виховання, він сформулював педагогічну концепцію, яка має загальнолюдський характер, спирається на об'єктивні закони і закономірності, не пов'язані з догмами, яких вимагав від нього час. У центр виховного процесу Сухомлинський поставив особистість. Основою його концепції є повага і довіра до дитини, визнання її унікальності та права на власний вибір. Сучасна ситуація розвитку національної освіти й виховання провідним завданням ставить утвердження гуманістичних цінностей у вихованні особистості.

Література:

1. Дзевєрін О. Видатний радянський педагог / В.О. Сухомлинський // Вибрані твори: у 5-ти т. – Т. I. – К.: Рад. школа, 1976. – С. 36.
2. Омельчук В.В. Василь Олександрович Сухомлинський – провісник педагогіки добра, людяності і любові / В.В. Омельчук // Нова педагогічна думка. – 2009. – №4. – С. 122–124.
3. Спогади про Сухомлинського / Упоряд. С.П. Заволока. – К.: Рад. школа, 1990. – С. 8.
4. Сухомлинський В.О. Павльська середня школа / В.О. Сухомлинський // Вибрані твори: у 5-ти т. – Т.4. – К.: Рад. школа, 1977. – С. 193.
5. Сухомлинський В.О. Серце віддаю дітям / В.О. Сухомлинський // Вибрані твори: у 5-ти т. – Т.3. – К.: Рад. школа, 1977. – С. 202–209, 229.
6. Сухомлинський В.О. Як любити дітей / В.О. Сухомлинський // Вибрані твори: у 5-ти т. – Т.5. – К.: Рад. школа, 1977. – С. 292.